

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ПРАВО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”
(для спеціалістів)

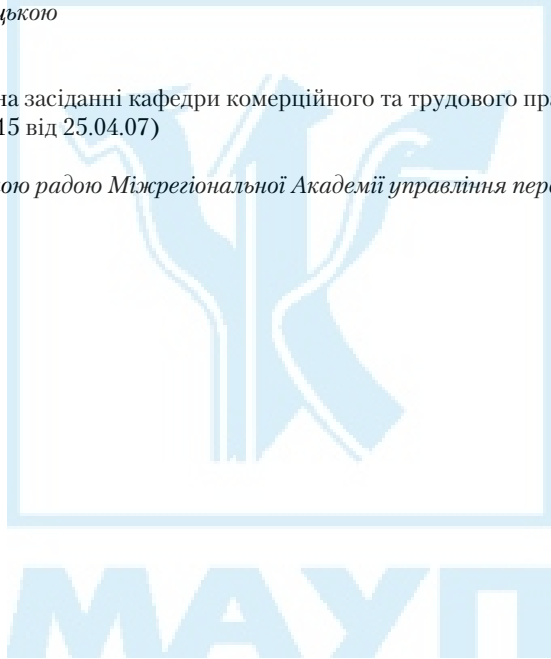
МАУП

Київ 2007

Підготовлено професором кафедри комерційного та трудового права
Б. С. Беззубом і доцентом кафедри комерційного та трудового права
С. В. Вишновецькою

Затверджено на засіданні кафедри комерційного та трудового права
(протокол № 15 від 25.04.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Беззуб Б. С., Вишновецька С. В. Навчальна програма дисципліни “Право пенсійного забезпечення” (для спеціалістів). – К.: МАУП, 2007. – 22 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Право пенсійного забезпечення”, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Пенсійні відносини є ядром суспільних відносин, що становлять предмет права соціального забезпечення. Діюча пенсійна система України охоплює всіх громадян з числа непрацездатних або таких, що досягли певного віку. Тому кожний громадянин є потенційним або реальним учасником цих правовідносин.

Мета вивчення дисципліни “Право пенсійного забезпечення”:

- засвоїти фундаментальні знання з правовідносин пенсійного забезпечення, сформувати вміння та навички застосування здобутих знань у правозастосовчій практиці, при самостійному аналізі норм законодавства України про пенсійне забезпечення;
- підвищити рівень методологічної культури, інтенсифікувати творчі зусилля, розвинути пізнавальну діяльність, актуалізувати знання;
- сформувати науковий світогляд, креативність (здатність творчо реалізувати своє фахове та культурницьке покликання), правниче мислення, правосвідомість, правничу культуру, моральні та інші якості фахівця.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні *знати*:

- суспільні відносини, що становлять предмет права пенсійного забезпечення;
- чинне законодавство про пенсійне забезпечення населення;

уміти:

- орієнтуватись у системі джерел пенсійного законодавства України та міжнародно-правового регулювання пенсійного забезпечення;
- аналізувати, узагальнювати та застосовувати норми права пенсійного забезпечення України в практичній діяльності, роз'яснювати їх зміст;
- розрізняти відносини, що регулюються правом пенсійного забезпечення, і відносини, які регулюються іншими галузями права;
- застосовувати норми правових актів;
- користуватись джерелами права пенсійного забезпечення та тлумачення норм права, коментарями при вирішенні спорів;

- складати й оформлювати документи правничого характеру з правовідносин пенсійного забезпечення;
- підбирати літературу з теми заняття, складати конспекти і тези виступів, збирати правову інформацію;
- логічно (послідовно, з виокремленням головного, доказово, аргументовано) викладати правничий матеріал із застосуванням знань з різних джерел і галузей права, користуватись правовою термінологією права пенсійного забезпечення;
- застосовувати правові знання з права пенсійного забезпечення для оцінки юридичних фактів, обґрунтовувати їх правову оцінку;
- приймати обґрунтовані рішення щодо реалізації норм права пенсійного забезпечення в практичній діяльності;
- керуватись у практичній діяльності та поведінці правовими знаннями і переконаннями, брати участь у правовому вихованні населення.

Вивчення навчальної дисципліни “Право пенсійного забезпечення” базується на знанні студентами теорії держави і права, конституційного права України, права соціального забезпечення України, трудового, цивільного і сімейного права України.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДИСЦИПЛІНИ
“ПРАВО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”**

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1	Змістовий модуль I. Загальна частина (теорія права пенсійного забезпечення)
1	Поняття та джерела права пенсійного забезпечення. Єдність і диференціація законодавства про пенсійне забезпечення
2	Пенсійні правовідносини
3	Змістовий модуль II. Особлива частина (пенсійна система в Україні)
3	Поняття, правове забезпечення та реформування пенсійної системи в Україні
4	Пенсійне забезпечення в системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування
5	Недержавне пенсійне забезпечення

1	2
	Змістовий модуль III. Поняття та види пенсійного забезпечення
6	Поняття пенсій та їх класифікація
7	Пенсія за віком
8	Пенсія по інвалідності
9	Пенсія в разі втрати годувальника
10	Пенсія за вислугу років
11	Соціальна пенсія
12	Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій громадян
	Змістовий модуль IV. Обчислення, призначення та виплата пенсії
13	Обчислення пенсій
14	Звернення за пенсією, її призначення і перерахунок
15	Виплата пенсії
	Змістовий модуль V. Спеціальна частина (міжнародно-правове регулювання пенсійного забезпечення)
16	Міжнародно-правове регулювання пенсійного забезпечення
17	Пенсійні системи в зарубіжних країнах
18	Збереження набутих прав у сфері пенсійного забезпечення на території іноземної держави
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни
“ПРАВО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”

Змістовий модуль I. Загальна частина (теорія права пенсійного забезпечення)

**Тема 1. Поняття та джерела права пенсійного забезпечення.
Єдність і диференціація законодавства про пенсійне
забезпечення**

Пенсійне право як підгалузь права соціального забезпечення. Поняття та принципи права пенсійного забезпечення. Структура права пенсійного забезпечення. Місце права пенсійного забезпечення у системі права України.

Поняття, загальна характеристика та класифікація джерел права пенсійного забезпечення. Єдність і диференціація законодавства про пенсійне забезпечення. Об'єктивні підстави для диференціації норм про пенсійне забезпечення: особливості функціональних завдань працівників; особливості умов праці; особливості території, на якій здійснювалась суспільно корисна діяльність; характер зв'язку між працівником і роботодавцем; робота громадян у регіонах, що зазнали впливу екологічних катастроф; причетність громадян до подій Великої вітчизняної війни.

Підстави для суб'єктної диференціації норм про пенсійне забезпечення: стать пенсіонера; рівень соціальної захищеності пенсіонера; наявність у громадянина особливих заслуг перед державою і суспільством; застосування раніше до громадянина необґрунтованих заходів державного примусу.

Література [1; 2; 7; 8; 37; 43; 47; 50; 54]

Тема 2. Пенсійні правовідносини

Поняття пенсійних правовідносин та їх особливість. Класифікація пенсійних правовідносин.

Зміст пенсійних правовідносин. Суб'єкти пенсійних правовідносин. Загальні суб'єкти, які отримують пенсійне забезпечення. Спеціальні суб'єкти, які отримують пенсійне забезпечення. Суб'єкти, які забезпечують реалізацію права на пенсійне забезпечення. Система державних органів, що здійснюють пенсійне забезпечення. Об'єкт пенсійних правовідносин. Поняття та характерні ознаки пенсії. Страховий і трудовий стаж за правом пенсійного забезпечення. Страхова пенсія. Спеціальна пенсія.

Підстави виникнення, зміни та припинення пенсійних правовідносин.

Поняття та ознаки соціальних ризиків. Соціальні ризики як підстава виникнення в особи права на пенсійне забезпечення.

Література [1; 2; 8; 13; 14; 22; 23; 25; 30; 37; 39; 47–49; 51; 59]

Змістовий модуль II. Особлива частина (пенсійна система в Україні)

Тема 3. Поняття, правове забезпечення та реформування пенсійної системи в Україні

Процес зародження, формування та розвиток пенсійної системи в Україні. Пенсійна система в Україні, її сучасний стан. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.

Солідарна система пенсійного забезпечення. Основні напрями реформування пенсійного забезпечення. Основні ознаки та недоліки солідарної системи пенсійного забезпечення. Проблеми запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Принципи функціонування солідарної, накопичувальної державної та недержавної систем пенсійного забезпечення.

Література [2; 6; 10; 18; 19; 29; 35; 40; 42; 45; 46; 57; 60]

Тема 4. Пенсійне забезпечення в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Поняття та принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Суб'єкти системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Персоніфікований облік у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Умови припинення участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Страховий стаж у солідарній системі.

Управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Добровільна участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Накопичувальна система пенсійного страхування. Запровадження Накопичувального фонду.

Література [2; 4–6; 34; 45]

Тема 5. Недержавне пенсійне забезпечення

Система, принципи та суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення.

Недержавні пенсійні фонди, їх види та органи управління.

Пенсійний контракт і пенсійна схема. Порядок укладення та істотні умови пенсійного контракту. Дія пенсійного контракту. Поняття і типи пенсійних схем.

Види пенсійних виплат, умови та порядок їх виплати. Довічна пенсія. Договір страхування довічної пенсії. Пенсія на визначений строк. Договір про виплату пенсії на визначений строк. Одноразові пенсійні виплати.

Державний нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Література [2; 6; 26; 36; 38; 43]

Змістовий модуль III. Поняття та види пенсійного забезпечення

Тема 6. Поняття пенсій та їх класифікація

Поняття пенсій та їх класифікація. Відмінність пенсійних виплат від інших виплат громадянам. Критерії класифікації пенсій. Право вибору пенсії.

Страхові пенсії за законодавством України. Страхові пенсії у солідарній пенсійній системі: пенсія за віком; пенсія в разі інвалідності; пенсія у зв'язку з втратою годувальника. Страхові пенсії у накопичувальній пенсійній системі: довічна пенсія зі встановленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова пенсійна виплата. Страхові пенсії у недержавній пенсійній системі: довічна пенсія; пенсія на визначений строк та одноразова пенсійна виплата.

Поняття та правові ознаки спеціальних пенсій, передбачених законодавством України. Спеціальний стаж роботи на відповідній посаді як одна з основних ознак спеціальних пенсій. Спеціальні закони про умови призначення спеціальних пенсій, їх розміри і категорії осіб, які мають на них право. Пільгові пенсії за віком, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника.

Література [1; 2; 6; 7; 23; 47]

Тема 7. Пенсія за віком

Поняття пенсії за віком, її відмінність від інших виплат у системі соціального забезпечення.

Пенсія за віком на загальних підставах.

Пенсія за віком на пільгових підставах. Види робіт, які дають право на пільги жінкам у пенсійному забезпеченні. Правила обчислення стажу роботи з різними умовами праці, які дають право на пільги у пенсійному забезпеченні.

Пенсії за віком у зв'язку з особливими умовами праці.

Дострокова пенсія за віком і пенсія за віком при неповному загальному трудовому стажі.

Розмір пенсії за віком. Надбавки до пенсії.

Література [1–8; 10]

Тема 8. Пенсія по інвалідності

Поняття пенсії по інвалідності. Інвалідність, її групи, причини, час настання та їх юридичне значення. Порядок організації та проведення експертизи втрати працездатності.

Пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання.

Пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Пенсія по інвалідності на загальних підставах.

Пенсія по інвалідності на підставах, передбачених для військово-службовців, та інші пільгові пенсії по інвалідності.

Розмір пенсії по інвалідності. Надбавки до пенсії.

Література [1–8; 10]

Тема 9. Пенсія в разі втрати годувальника

Поняття пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Умови призначення пенсії, що стосуються годувальника, їх диференціація за причинами його смерті. Пенсія в разі втрати годувальника, який помер внаслідок загального захворювання. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання.

Члени сім'ї, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника. Умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника, які стосуються членів сім'ї. Утриманство як одна з умов, необхідних для встановлення пенсії в разі втрати годувальника.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника на загальних підставах.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника на підставах, передбачених для сімей військовослужбовців, та інші пільгові пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Надбавки до пенсії.

Література [1–8; 10]

Тема 10. Пенсія за вислугу років

Поняття пенсії за вислугу років. Ознаки, що відрізняють її від пенсії за віком.

Коло громадян, які мають право на пенсію за вислугу років, і умови її призначення.

Розмір пенсії за вислугу років. Надбавки до пенсії.

Література [2; 6; 8; 37]

Тема 11. Соціальна пенсія

Поняття, ознаки соціальної пенсії та підстави для її надання. Відмінність соціальної пенсії від інших видів пенсії. Громадяни, які мають право на соціальну пенсію. Трансформація соціальної пенсії в державну соціальну допомогу. Умови призначення державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.

Розміри соціальних пенсій. Підстави для диференціації розміру соціальної пенсії.

Література [2; 6]

Тема 12. Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій громадян

Формування привілейованої пенсійної системи.

Особливості пенсійного забезпечення працівників органів державної влади і управління: народних депутатів України, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, працівників дипломатичної служби.

Особливості пенсійного забезпечення працівників правоохоронних органів і військовослужбовців: суддів, працівників прокуратури, посадових осіб митної служби України, державних виконавців, осіб

начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та інших осіб.

Особливості пенсійного забезпечення працівників окремих галузей виробництва і транспорту: працівників вугільної промисловості та металургії, працівників сільського господарства, працівників лісової промисловості та лісового господарства, працівників текстильної промисловості, працівників залізничного та водного транспорту, працівників цивільної авіації і льотно-випробного складу, працівників, зайнятих на роботах з особливими умовами праці.

Особливості пенсійного забезпечення працівників невиробничої сфери: наукових і науково-технічних працівників, працівників засобів масової інформації, працівників закладів і установ освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, артистів театральних-концертних та інших видовищних закладів, підприємств і колективів, заслужених майстрів спорту, майстрів спорту міжнародного класу — членів збірних команд України.

Особливості пенсійного забезпечення окремих соціальних категорій громадян, які мають особливий правовий статус: громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів війни та праці, інших соціальних категорій громадян.

Пенсія за особливі заслуги перед Україною.

Література [2; 8; 21; 37]

Змістовий модуль IV. Обчислення, призначення та виплата пенсії

Тема 13. Обчислення пенсій

Механізм обчислення пенсій і заробітку, з якого вони обчислюються. Випадки встановлення пенсії у твердому розмірі.

Правила обчислення надбавок до пенсії та її підвищення.

Методи обчислення пенсій. Компенсаційні виплати і визначення загальної суми пенсій.

Література [2; 4; 5; 7; 9]

Тема 14. Звернення за пенсією, її призначення і перерахунок

Органи, що здійснюють пенсійне забезпечення.

Звернення за пенсією, документи, необхідні для її призначення.

Призначення пенсії. Терміни, з яких призначається і перераховується пенсія.

Порядок призначення пенсії у солідарній пенсійній системі.

Загальні умови призначення пенсій у накопичувальній пенсійній системі.

Загальні умови призначення пенсій у недержавній пенсійній системі.

Перерахунок раніше призначеної пенсії. Порядок і розмір підвищення пенсії. Адаптація пенсійних виплат.

Література [2; 4–7; 9]

Тема 15. Виплата пенсії

Загальні правила виплати державної пенсії.

Виплата пенсій працюючим пенсіонерам.

Виплата недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера.

Утримання з пенсії. Випадки та правила утримання.

Припинення та поновлення виплати пенсії.

Література [2; 4–7; 9]

Змістовий модуль V. Спеціальна частина (міжнародно-правове регулювання пенсійного забезпечення)

Тема 16. Міжнародно-правове регулювання пенсійного забезпечення

Поняття загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Міжнародний досвід пенсійного забезпечення.

Джерела міжнародного права, їх основний зміст. Конвенції та Рекомендації МОП. Мінімальні норми пенсійного забезпечення. Поняття, види та значення міжнародно-правових стандартів пенсійного забезпечення. Міжнародні гарантії права на пенсійне забезпечення.

Проблема імплементації міжнародних норм про пенсійне забезпечення у національне законодавство.

Співробітництво країн СНД у пенсійному забезпеченні.

Література [1; 3; 33; 52]

Тема 17. Пенсійні системи в зарубіжних країнах

Системи пенсійного страхування в країнах ЄС. Пенсійна система Франції. Пенсійна система Німеччини. Пенсійна система Італії.

Пенсійна система Швейцарії. Пенсійна система Хорватії, Угорщини. Пенсійна система США. Пенсійна система Японії.

Пенсійна реформа в Росії. Пенсійна реформа в країнах Латинської Америки. Пенсійна реформа у Швеції. Пенсійна реформа у Словаччині.

Пенсійне забезпечення населення у Чилі. Пенсійне забезпечення в Австралії.

Основні методи фінансування пенсійних систем.

Основні моделі страхової системи пенсійного забезпечення. Болгарська пенсійна модель. Іспанська пенсійна модель.

Джерела правового регулювання пенсійного страхування за віком в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Пенсійне страхування. Коло осіб, які підлягають пенсійному страхуванню за віком, в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Умови призначення і виплати пенсій за віком в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Фінансування пенсій за віком в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Організація пенсійного страхування в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Поняття і види пенсій по інвалідності в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Умови призначення пенсій по інвалідності в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Порядок обчислення пенсій по інвалідності в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Фінансування пенсій по інвалідності в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Особливості регулювання пенсій по інвалідності для окремих категорій застрахованих в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі,

США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Порядок оскарження та розгляду спорів з питань пенсійного страхування в Австрії, Болгарії, Великобританії, Польщі, США, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії, Швейцарії, Швеції, Югославії.

Література [1–3; 11; 15; 20; 26–28; 31; 32; 36; 52; 53; 55; 56; 58]

Тема 18. Збереження набутих прав у сфері пенсійного забезпечення на території іноземної держави

Механізми збереження набутих прав у сфері пенсійного забезпечення на території іноземної держави. Конвенція МОП № 157 про встановлення міжнародної системи збереження прав у сфері соціального забезпечення.

Збереження набутих прав: виплата пенсій за кордоном. Умови зарахування іноземним громадянам часу роботи за кордоном. Порядок нарахування пенсій особам, які мають трудовий стаж на території кількох країн.

Визначення застосовного права в міжнародному регулюванні пенсійного забезпечення.

Література [1; 11; 52]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття пенсій та їх класифікація.
2. Відмінність пенсійних виплат від інших виплат громадянам.
3. Принципи правового регулювання пенсійного забезпечення.
4. Право вибору пенсії.
5. Поняття та класифікація пенсійних правовідносин.
6. Підстави виникнення пенсійних правовідносин.
7. Поняття пенсійних ризиків.
8. Законодавство про пенсійне забезпечення в Україні.
9. Поняття пенсії за віком.
10. Пенсія за віком на загальних підставах.
11. Пенсії за віком при неповному стажі роботи.
12. Розміри пенсій за віком.
13. Надбавки до пенсії за віком.
14. Пенсія за віком на пільгових підставах.
15. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.

16. Пенсійне забезпечення посадових осіб органів місцевого самоврядування.
17. Пенсійне забезпечення науково-педагогічних працівників.
18. Пенсійне забезпечення державних службовців.
19. Пенсійне забезпечення народних депутатів.
20. Пенсійне забезпечення службових осіб прокуратури та судів.
21. Пенсії громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
22. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.
23. Поняття та умови призначення пенсії за вислугу років.
24. Розміри пенсій за вислугу років.
25. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.
26. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років державних службовців, суддів, працівників прокуратури і митних органів.
27. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років наукових працівників і працівників засобів масової інформації.
28. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років окремих категорій працівників цивільної авіації та льотно-випробного складу.
29. Пенсії за вислугу років окремим категоріям працівників різних галузей народного господарства.
30. Поняття та умови призначення пенсії по інвалідності.
31. Порядок встановлення інвалідності для призначення пенсії по інвалідності.
32. Особливості призначення пенсії по інвалідності внаслідок трудового каліцтва.
33. Особливості призначення пенсії по інвалідності внаслідок професійного захворювання.
34. Пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання.
35. Період, на який призначається пенсія по інвалідності, та строк її виплати у разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності.
36. Розміри пенсій по інвалідності.
37. Розміри пенсій по інвалідності військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.

38. Надбавки до пенсії по інвалідності.
39. Поняття пенсії в разі втрати годувальника.
40. Умови призначення пенсії в разі втрати годувальника.
41. Члени сім'ї, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.
42. Період, на який призначається пенсія в разі втрати годувальника. Зміна розміру пенсії.
43. Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника.
44. Поняття соціальних пенсій і підстави їх надання.
45. Громадяни, які мають право на соціальну пенсію.
46. Розміри соціальних пенсій.
47. Виплата соціальних пенсій інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам.
48. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
49. Поняття та суб'єкти системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
50. Права та обов'язки суб'єктів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
51. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
52. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
53. Персоніфікований облік у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
54. Добровільна участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
55. Умови припинення участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
56. Пенсійний контракт.
57. Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні.
58. Трудовий стаж як підстава виникнення пенсійних правовідносин.
59. Страховий стаж у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
60. Докази трудового стажу.
61. Порядок підтвердження стажу роботи при призначенні пенсії.
62. Види трудової діяльності, що зараховується до стажу роботи, який дає право на трудову пенсію.

63. Порядок зарахування до стажу роботи для призначення пенсії періоду перебування особи у місцях позбавлення волі.
64. Порядок обчислення розміру пенсій.
65. Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії.
66. Пільги з обчислення середньомісячного заробітку для пенсійного забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
67. Обчислення пенсій членам творчих спілок.
68. Виплати (доходи), що враховуються в заробітну плату (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії.
69. Порядок звернення за призначенням пенсії.
70. Строки призначення пенсії.
71. Порядок призначення та виплати пенсій.
72. Перерахунок пенсій з більшого заробітку.
73. Перерахунок пенсій при неповному стажі роботи.
74. Виплата пенсій працюючим пенсіонерам.
75. Виплата недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера.
76. Виплата пенсії особам, які перебувають на повному державному утриманні.
77. Виплата пенсії громадянам, які виїхали за кордон.
78. Припинення та поновлення виплати пенсії. Виплата пенсії за минулий час.
79. Відрахування з пенсій.
80. Органи, що здійснюють пенсійне забезпечення за законодавством України.
81. Пенсійний фонд України.
82. Недержавні пенсійні фонди та їх види.
83. Умови та порядок отримання одноразової виплати з коштів Накопичувального фонду.
84. Види довічних пенсій.
85. Порядок укладення та оплати договору страхування довічної пенсії.
86. Поняття загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Міжнародний досвід пенсійного забезпечення.
87. Джерела міжнародного права у сфері пенсійного забезпечення.
88. Системи пенсійного страхування в країнах ЄС.
89. Збереження набутих прав у сфері пенсійного забезпечення на території іноземної держави.
90. Основні напрями реформування пенсійного забезпечення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Аракчеев В. В.* Пенсионное право России. — СПб.: Юрид. центр “Пресс”, 2003. — 352 с.
2. *Бойко М. Д.* Право пенсійного забезпечення в Україні. Навч. посіб. — К.: Олан, 2005. — 368 с.
3. *Дегтярев Г. П.* Пенсионные реформы в России. — М.: Academia, 2003. — 336 с.
4. *Загальнообов’язкове державне пенсійне страхування*: Навч. курс. — К.: АВТ, 2004. — 256 с.
5. *Зайчук Б. О., Зарудний О. Б., Березіна С. Б.* Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”: Наук.-практ. комент.: Інтегр. навч.-атестац. комплекс. — К.: АВТ, 2005. — 1024 с.
6. *Право соціального забезпечення*: Навч. посіб. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та ін. — К.: Ін Юре, 2006. — 496 с.
7. *Сирота И. М.* Все о пенсиях, пособиях, социальной защите граждан Украины (Науч.-практ. комментарий и сб. нормативных актов). — Харьков: Одиссей, 1999. — 592 с.
8. *Сирота І. М.* Право пенсійного забезпечення в Україні: Курс лекцій. — К.: Юринком Інтер, 1998. — 288 с.
9. *Федорченко Ф., Шендрик В.* Оформление пенсий: подробно и доступно. — Харьков: Фактор, 2004. — 354 с.
10. *Юровский Б. С.* Пенсионная реформа в Украине: Анализ нового пенсионного законодательства. — Харьков: Центр “Консульт”, 2003. — 304 с.

Додаткова

11. *Азарова Е.* Пенсионный возраст: проблемы повышения // Хозяйство и право. — 2006. — № 12. — С. 69–78.
12. *Александров Д. Г.* Пенсионная система в России: состояние, проблемы, перспективы. — СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2000.
13. *Андрійв В. М.* До питання про трудовий стаж у пенсійному забезпеченні // Право України. — 1997. — № 8. — С. 57–60.
14. *Андрійв В.* Поняття і класифікація процесуальних гарантій в пенсійному забезпеченні // Право України. — 1998. — № 8. — С. 47–49.
15. *Антропов В. В.* Пенсионное и медицинское страхование в Германии // Труд за рубежом. — 2000. — № 4. — С. 98.

16. *Астрахан Е. И.* Принципы пенсионного обеспечения рабочих и служащих. — М.: Госюриздат, 1961. — 128 с.
17. *Ачаркан В. А.* Государственные пенсии. — М.: Юрид. лит., 1967. — 98 с.
18. *Вінер М., Вон Р., Яценко В.* Дискусії навколо пенсійної реформи в Україні // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 1.
19. *Гаряча О. В.* Окремі питання пенсійного забезпечення // Соц. захист. — 1998. — № 8. — С. 27–40.
20. *Ерошенков С. Г.* Анализ закономерностей пенсионного обеспечения за рубежом и определение фактического состояния пенсионной системы России. — М., 2004.
21. *Ждан М.* Проблеми пенсійного забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників // Юрид. Україна. — 2004. — № 10. — С. 46–50.
22. *Зайкин А. Д.* Правоотношения по пенсионному обеспечению. — М.: Изд-во МГУ, 1974. — 192 с.
23. *Зайчук О.* Правові засади діяльності Пенсійного фонду України // Право України. — 2004. — № 8. — С. 45–49.
24. *Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Навч. курс / Б. О. Зайчук, О. Б. Зарудний, С. Б. Березін та ін.* — К.: АВТ, 2004.
25. *Иванова Р. И.* Соотношение пенсионных и трудовых правоотношений. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. — М., 1974. — 19 с.
26. *Калита Н. В.* Формування систем приватного пенсійного забезпечення: світовий досвід і Україна // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 6. — С. 49–55.
27. *Кіндратець О.* Пенсійна політика в країнах Заходу // Право України. — 2004. — № 3. — С. 132–135.
28. *Колбун В.* Накопичувальна пенсійна система Казахстану: підсумки, проблеми, перспективи // Вісн. Пенсійного фонду України. — 2004. — № 7. — С. 17–19.
29. *Колбун В.* Пенсійна система: нагальні проблеми, напрями реформування, соціально-економічне значення // Україна: аспекти праці. — 2001. — № 7. — С. 36–43.
30. *Коробенко Н.* Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 12. — С. 170–173.
31. *Мак Таггарт Г.* Пенсійні системи світу: порівняльний аспект // Людина і праця. — 2004. — № 7. — С. 10–12.

32. *Малютина Н. Н.* Развитие системы пенсионного обеспечения в зарубежных странах // Труд за рубежом. — 1995. — № 3. — С. 100–119.
33. *Морозова О.* Міжнародні стандарти побудови пенсійної системи // Вісн. Пенсійного фонду України. — 2005. — № 1(31). — С. 16–17.
34. *Мортиков В.* Пенсионное обеспечение и занятость // Экономика Украины. — 2000. — № 2. — С. 65–68.
35. *Надточій Б., Яценко В.* Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 1.
36. *Організація і функціонування недержавних пенсійних фондів (вітчизняний та зарубіжний досвід): Навч. посіб. / За ред. С. М. Лаптева, М. П. Денисенко, В. Г. Кабанов та ін.* — К.: КРОК, 2002. — 247 с.
37. *Право пенсійного забезпечення в Україні.* — К.: Юринком, 1998. — 288 с.
38. *Прилишко С. М.* Недержавне пенсійне забезпечення у системі соціального захисту в Україні // Проблеми законності. — Харків. — Вип. 43. — 2000. — С. 63–66.
39. *Прилишко С.* Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки // Право України. — 2003. — № 2. — С. 45–49.
40. *Романюк О., Кравченко Н.* Система соціального захисту пенсіонерів: необхідність та напрями реформування // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 6. — С. 23–34.
41. *Сивак С. М.* До питання удосконалення правового регулювання пенсійного забезпечення // Вісн. Одеського ін-ту міліції. — 2000. — № 1. — С. 107–111.
42. *Сивак С.* Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа // Право України. — 1997. — № 12. — С. 70–74.
43. *Сивак С.* Організаційно-правові основи недержавного пенсійного забезпечення // Право України. — 1999. — № 1. — С. 119–121.
44. *Сивак С.* Пенсійна реформа: принципи пенсійного забезпечення // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична. — Львів. — Вип. 35. — 2000. — С. 341–345.
45. *Сивак С. М.* Пенсійне страхування та пенсійна реформа: теоретичні основи // Право України. — 1999. — № 9. — С. 61–64.

46. *Сивак С. М.* Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 1999. — 18 с.
47. *Советское пенсионное право* / Под ред. М. Л. Захарова. — М.: Юрид. лит., 1974. — 432 с.
48. *Сташків Б.* Загальна характеристика юридичних фактів у пенсійному забезпеченні // *Право України.* — 1998. — № 1. — С. 115–119.
49. *Сташків Б.* Пенсія як об'єкт правовідносин в соціальному забезпеченні // *Право України.* — 1998. — № 3. — С. 89–95.
50. *Сташків Б.* Принципи пенсійного права // *Підприємництво, господарство і право.* — 2003. — № 2. — С. 44–47.
51. *Сташків Б. І.* Факти, що мають значення для забезпечення пенсіями // *Соц. захист.* — 1997. — № 2.
52. *Трудовое и социальное право зарубежных стран* / Под ред. Э. Б. Френкеля. — М.: Юристъ, 2002. — 688 с.
53. *Тучкова Э. Г.* Формирование системы пенсионного обеспечения России (правовые проблемы) // *Пенсионная реформа в России: Оценка специалистов.* — М., 1999.
54. *Фогель Я. М.* Право на пенсию и его гарантии. — М.: Юрид. лит., 1972. — 170 с.
55. *Хемминг Р.* Должна ли государственная пенсионная система быть накопительной? // *Труд за рубежом.* — 2001. — № 1. — С. 81.
56. *Четыркин Е. Н.* Принципы финансирования систем пенсионного обеспечения // *Междунар. отношения.* — 1997. — № 6. — С. 19–27.
57. *Чупрова Е. В.* Проблема достойного уровня жизни в пенсионном обеспечении граждан // *Адвокат.* — 1999. — № 2. — С. 21–27.
58. *Шестакова Е.* Негосударственное пенсионное страхование за рубежом // *Труд за рубежом.* — 1999. — № 4. — С. 61.
59. *Якушев Л. П.* К новой теории пенсионных отношений // *Пенсия.* — 1997. — № 9 (12). — С. 2–7.
60. *Яценко В.* Солідарний та індивідуалістичний підходи щодо реформування пенсійної системи // *Соц. захист.* — 1998. — № 8. — С. 46–60.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Право пенсійного забезпечення”	5
Зміст дисципліни “Право пенсійного забезпечення”.....	5
Питання для самоконтролю.....	14
Список літератури	18

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>М. О. Коваленко</i>
Комп'ютерне верстання	<i>М. М. Соколовська</i>

МАУП

Зам. № ВКЦ-3117
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП